

Nr 123.

Av herrar **Arrhén** och **Bondeson**, om anordnande av en allmänt medborgerlig utbildning för den manliga värnpliktiga ungdomen.

Alltsedan storkrigets utbrott 1939, då frågan om vårt försvar självklart kom i centrum för intresset på ett helt annat sätt än tidigare, har det varit en målmedveten strävan hos såväl statsmakterna som försvarets egna målsmän att föra folk och försvar närmare varandra. Dessa strävanden ha avsett betydande resultat. Åtskilliga missförhållanden inom försvaret ha undanröjts, och mycken misstro mot försvaret — både berättigad och oberättigad — har försvunnit. Ännu återstår emellertid mycket att göra i dessa avseenden, och uppgiften att göra försvaret fast förankrat inom folket får icke sägas vara mindre angelägen nu, ehuru vi mänskligt att döma stå på tröskeln till freden. Tvärtom bör detta arbete med kraft fullföljas. Här skall i det följande uppmärksamheten riktas på ett uppslag av stor betydelse i nämnda avseende och som dessutom berör ett i hög grad behjärtansvärt folkbildningsproblem.

Vid ett flertal regementen ha på senare tid anordnats orienterande föreläsningar i samhällsfrågor för de värnpliktiga. På vissa håll ha dessa föreläsningar varit mera sporadiska, på andra håll återigen ha de bildat sammanhängande serier eller kurser. Denna verksamhet synes ha slagit mycket väl ut. Den utgör ett första steg till förverkligande av en gammal tanke: att i samband med värnpliktstjänstgöringen anordna en kurs i medborgarkunskap för den värnpliktiga ungdomen, som ungefär samtidigt inträder i såväl myndighets- som rösträttsålder. Det är med andra ord den militära medborgarskolans idé det gäller. Tiden borde nu vara inne att förverkliga denna tanke fullt ut. Förutsättningarna för dess realiserande ha genom de senaste årens utveckling blivit uppenbart mycket gynnsammare än tidigare. Här skall i korthet angivas en tänkbar form för utgestaltningen av denna idé.

Den projekterade allmänt medborgerliga utbildningen under värnplikts-tjänstgöringen borde lämpligen omfatta dels en kurs i samhällskunskap i vidaste bemärkelse — till omfång och innehåll ungefär motsvarande vad som i det ämnet meddelas vid våra folkhögskolor, kompletterat med uppfriskande av redan inhämtade kunskaper i andra ämnen, t. ex. historia och geografi, vartill skulle komma repetition av vissa avsnitt av folkskolekursen i de elementära ämnena modersmål och räkning, i den mån så befunnes nödvändigt för den

övriga undervisningens effektiva bedrivande — dels en kurs avsedd att giva de deltagande de rent praktiska färdigheter, som ett allt mera komplicerat samhälle kräver av medborgarna, t. ex. kännedom om vilken instans eller myndighet man i olika situationer skall vända sig till, kunskap om vilka möjligheter till samhälleligt stöd och hjälp, som i olika lägen kunna stå till buds, kännedom om hur olika slag av ansökningar och andra dylika handlingar skola sättas upp, hur olika formulär och blanketter skola ifyllas o, s. v.

I det förstnämnda avsnittet — samhällskunskapen med stats- och kommunalkunskap som kärnämnen — borde även ingå ett grundligt klarläggande av avgörande politiska begrepp, såsom demokrati, diktatur och parlamentarism. För alltför många av vårt lands politiskt fullmyndiga medborgare framstå de skilda politiska systemen såsom blott tomma klichéer — vid en s. k. gallupundersökning, som nyligen företogs, visade det sig att 30 % av de tillfrågade icke kunde angiva skillnaden mellan demokrati och diktatur. En demokratisk stat bör sörja för, att medborgarna lära sig förstå vad demokrati betyder i levande livet i jämförelse med andra samhälls- och styrelseformer. Speciellt böra de värnpliktiga bibringas en riktig uppfattning om de värden, som de äro satta att försvara. Vårt lands manliga ungdom står genom värnplikten under en mycket lång tid icke blott under det militära befälets kommando utan också i betydande utsträckning under dess etiska och moraliska fostran. Denna traditionella och i och för sig värdefulla soldatfostran, där fosterlandskärleken etiskt sett är det dominerande draget, bör kompletteras av och sammansmältas med en medborgerlig fostran av förut antydd art.

De moment av den ifrågasatta medborgarundervisningen, som syfta till att bibringa rent praktiska och formella färdigheter, kunna måhända synas överflödiga, då den företagsamme och vakne medborgaren lätt kan inhämta sådana färdigheter på egen hand, men så länge problem av denna art alltjämt erbjuda verkligt betydande svårigheter för en stor del av vårt folk, har ett sådant inslag i utbildningen en mycket stor uppgift att fylla. Det skulle bidra till att göra medborgarna mer suveräna visavi samhällslivets yttre formaliteter, minska deras beroende av samhällsfunktionärer och »konsulenter» av olika slag, något som i sin tur skulle gynna en sund självständighet och säkerhet hos medborgarna men motverka osjälvständighet och massmentalitet.

Den ovan skisserade medborgerliga utbildningen borde göras obligatorisk vid samtliga utbildningsförband, så att alla värnpliktiga bleve delaktiga av den. Organisatoriskt kunde den lämpligen samordnas med underbefälsskolorna vid vederbörande regemente eller kår (t. ex. i viss mån utnyttjande av samma lärare) samt även förläggas till samma tid som dessa, d. v. s. halvåret oktober —mars. Om omfattningen är svårt att uttala sig på förhand utan närmare utredning, men förslagsvis kan man räkna med 4 à 5 timmar i veckan. Då under fredstid den rent militära utbildningen icke torde behöva forceras så starkt som för närvarande, kan den här ifrågasatta utbildningsverksamheten

väl rymmas inom den tillmätta övningstiden utan att inkräkta på själva soldatutbildningen.

En medborgerlig utbildning av det slag, som här skisserats, skulle vara värdefull ur olika synpunkter.

Det är ett obestridligt faktum, att mycket av de kunskaper, som inhämtas under skoltiden, lätt nog glömmas, om icke kunskaperna uppfriskas på något sätt. Det har också från pedagogiskt håll vid olika tillfällen betonats, att det föreligger ett behov av en viss repetitions- och medborgarundervisning vid en senare ålder än fortsättningsskoleåren, lämpligen vid 20-årsåldern, då ungdomen står inför ett nytt och avgörande skede i livet. Just värnpliktstiden vore lämplig för ett sådant uppfriskande av gamla kunskaper samt dessas kompletterande med nyförvärvade på vissa speciella områden. Intresset och mognaden äro då större än under de sista folkskoleåren och förutsättningarna överhuvud taget gynnsammare för att kunskapsmeddelande just i samhälls- och medborgerliga frågor skall få större effekt och medföra varaktigare resultat än under barnaåldern. Vad den medborgerliga bildningen beträffar, finnas som tidigare påpekats hos oss ännu brister, som måste sägas vara ovärdiga ett demokratiskt folk med sådana frihets- och självstyrelsetraditioner som det svenska.

Sveriges manliga ungdom har genom den långvariga militärtjänstgöringen pålagts mycket stora och kännbara bördor. Den har burit dem utan knot i vetskapen om att värnet av vår frihet både som nation och som individer så krävt. Även om dessa bördor efter beredskapens slut bli mindre, kvarstår dock även då en mycket lång och krävande värnplikt. Det är väl motiverat, att samhället på olika sätt visar sin erkänsla för de uppostringar, som den manliga ungdomen sålunda gör. Den bör få valuta även i annan form än förbättrad fysisk kondition och kroppslig spänst: den bör även bli andligen berikad under sin tid i kronans tjänst.

Funnes en obligatorisk samhällstjänst för vårt lands kvinnliga ungdom motsvarande den manliga värnplikten, varom förslag upprepade gånger väckts, borde givetvis en motsvarande medborgerlig utbildning meddelas även den kvinnliga ungdomen i samband med dess fullgörande av nämnda samhällstjänst. Så länge någon obligatorisk kvinnlig samhällstjänst icke existerar, måste tyvärr frågan om en medborgarskola jämväl för den kvinnliga ungdomen såväl av principiella som av praktiska skäl tills vidare lämnas å sido.

Slutligen skulle anordnandet av en militär medborgarskola eller »fälthögskola» av det slag, som här antytts, utan tvivel bli ett medel att förankra försvaret inom folkets breda lager. Det vore en åtgärd ägnad att på en gång försvara och befästa demokratien och demokratisera och popularisera försvaret.

Idén om en allmän medborgarskola i samband med värnplikten innefattar självfallet många vittutseende problem och aspekter åt skilda håll, men upp-

slaget synes vara av ett så odisputabelt värde, att en undersökning av frågan bör komma till stånd.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående anordnande av en allmänt medborgerlig utbildning för den manliga värnpliktiga ungdomen i samband med värnpliktstjänstgöringen.

Stockholm den 23 januari 1945.

Erik Arrhén.

Lennart Bondeson.